

Te oči! — — —
Poznaš te oči?

Spoznala jih je, — — —
in vse
je vztrepetal v nji,
ko prednjo je stopil smrtnobled.

»T v o j?« — so vprašale oči. —
»P a n e m o j!« so zarjule oči. —
In zablisne se bajonet,
in med belo se mleko pocedi
črna srčna kri.

ŽENSKE.

FRANCE BEVK.

1.

Po štirinajstih dneh trudnega tavanja po Italiji sta mlada novoporočenca, katerih imeni boste izvedeli pozneje, dobila zavetišče v hotelu drugega razreda v Benetkah, čigar pročelje je gledalo na Canale Grande.

V tujsko knjigo so ju vpisali v hotelski restavraciji, nato sta stopila na prosto, okrog vogla in skozi začrnena vrata v stari del poslopja, ki je bilo od starosti in ulage črno in grozeče. Veža je sličila ogromni kleti; v nji je visela na steni strašna slika morske boginje in črviva klop, ki naj bi služila potnikom za oddih. Skratka, hotel je bil podoben staromodni obleki, na katero je skrbna roka prišla moderno vezenino. Ta vtis so delale preproge na ozkih stopnicah, električne luči na nizkih stropih, čipkasti zastori na beneških oknih in električni zvonec, ki človeka nikjer tako ne vznemiri kot v takem poslopju.

Mlada gospa je strepetala, ko je stopila v vežo. Smrten hlad je vel od sten. Plašno je pogledala svojega moža in naglo krenila za strežnico, ki ju je vodila. Prešli so več stopnic in dvoje zavitih hodnikov. Zavijali so v ostrih kotih in kjerkoli so dospeli do zadnje stopnice, je bilo treba iskati novih. Na koncu dolgega in ozkega hodnika v drugem nadstropju sta peljali dve stopnici navzdol; že itak nizki strop se je še znižal, preproga, ki se je do tam vila po tleh, je izginila. Bilo je vse tiho. Tajna groza je spreletala človeka v tem

labirintu; spomin na prebrane srednjeveške romane in tajinstvene umore oživi sam po sebi.

Obstali so pred zabrisano številko 13. Mlada gospa je prijela svojega moža za roko in ga je krčevito stisnila. Molče jo je pogledal, ona mu ni rekla ničesar. Vstopila sta, vrata se niso trdno zaklenila.

Sobna oprava je bila borna, na zrcalo in v pohištvo se je zajedla ulaga. Skozi zaprta okna je prodiral pramen svetlobe, ki je prihajal od bogznakod.

Ko sta ostala sama, je gospod plašno pogledal svojo ženo. V tem pogledu je bila že brez besed vroča prošnja po odpuščanju za greh, ki si ga ni bil čisto svest.

Mlada gospa pa je bila bleda, izmučena od potovanja, izbičana od domotožja in polna tihe nejevolje. Plašč je vrgla na posteljo in je komaj opazila moževe poglede. Sedla je v majhen naslanjač, ki je stal v kotu, kot da je odslužil za zmeraj. Pogledala je moža in ker ta ni dejal ničesar, je dejala ona.

»Kam si me pripeljal?«

Zganil se je kakor sluga, ki čaka povelja.

»Toda, dragica; saj je čisto dobro. Saj ni tako slabo...«

Umolknil je, zakaj pogled iz modrih oči je bil tako preteč, da mu je vzel besedo in sapo obenem. Nato je »dragica« zaklopila oči in je izrazila ogorčenje nad njegovimi besedami samo z enim zlogom: »Ah!«

Mladi soprog ni vedel kaj reči. Roka mu je zašla v kostanjeve brke, ki jih je vihal do neusmiljenja. Ona pa je zopet odprla oči in podčrtala svojo nejevoljo s tem, da je napela ustnice.

»Kaj res nisi mogel dobiti boljšega hotela?«

»Toda, Ela; potrpi. Saj veš, da sem vprašal na treh krajih. Vse je polno. Dobro, da sva dobila streho.«

»Preje bi se bil potrudil.«

»Kdaj preje, te vprašam?« je dejal mladi mož, čigar glas je bil prepričevalno prijazen in ni mogel prikriti zadrege.

»Po čemu sva se vozila v gondoli?«

»Toda,« je dejal mladi zakonec in se je držal na smeh, pri tem pa se je trudil, da bi ne žalil svoje žene. »Ali se res ne spo-

minjaš, da si ti zahtevala, naj greva v gondolo. Ko sva prišla na kolodvor, sem dejal: Pojva, poiščiiva hotel. — Ti pa: Shrani prtljago, pojva v gondolo. Težko sem čakala Benetk. — Medtem pa so prihajali vlaki in noč se je napravila.«

Žena ni dejala ničesar. Zdelo se je, da je razmišljala. Nejevolja ni izginila.

»Na trgu svetega Marka si dajala golobčkom hrane. Pisala si razglednice...«

»In ti mi očitaš, da si mi to ustregel,« se je našobila soproga.

»Ni res!« se je prestrašil zakonec. »Na to niti mislim ne. Hotel sem reči samo, da jaz nisem kriv.«

»Če si vedel, da se zgodi tako, kot se je zgodilo, čemu mi nisi rekel?«

»Vedel... vedel nisem. A bolje je, če je s takimi stvarmi človek naglo v kraju. Toda ustreči sem ti hotel.«

»Lepo si mi ustregel,« je očitala mlada gospa, nagnila glavo in jo podprla z roko. Naredila se je zelo ljubko, iz ljubkosti pa je gledala trmasta užaljenost, ki jo je delala prikupljivo.

Vsaj njen mož je občutil tako. Stal je na mestu kot grešnik in bi bil najrajši planil k nji in jo objel.

»Torej,« se je obrnila čez nekaj časa z lahko ironijo nanj, »tebi se zdi ta soba zelo lepa, če ne najlepša v Benetkah.«

»To baš ne. Toda, če ni boljše...«

»Kaj pa imam od Benetk, če spim v takile sobi? Še vrata se trdno ne zaprejo. Okradli naju bodo, če ne celo ubili. Jaz ne grem spat.«

»Kdo naju najde v tem labirintu. Sploh pa ni tako...«

»Vidiš, zdaj priznaš, da je to labirint. Bogve, kaj se je zgodilo v tej sobi. To je ječa, to ni hotelska soba.«

»Postelje so čedne. Rjuhe poglej!«

»Kaj mi bodo postelje. Rekla sem ti že v vlaku: razgled mora biti na Canale Grande.«

»Saj ne veš, da ni...«

»Pazila sem, kako smo zavili. Le poglej!« Mladi mož je stopil do okna in odprl oknice. Hlad in vonj po slani vodi sta dehnila v sobo.

Gledal je in ni dejal ničesar.

»No, kaj vidiš?«

»Same hiše.«

»Ti si pa trdil, da je Canale Grande.«

»Nič nisem trdil. Če pa ni bilo mogoče... Saj se lahko preseliva jutri.«

»Zakaj ne nocoj. Če bi šel k hotelirju in dejal, da ne ostaneva tu. Vsaj v prvo nadstropje in z razgledom na Canale Grande...«

Mož je molčal. Stal je neodločen na mestu in tiščal po tri prste svojih rok v žepih telovnika.

Žena ga je gledala, kot da čaka njegove odločitve. Nato je dejala mirno, samo po sebi umljivo.

»Kaj ne boš šel?«

»Kam naj grem nocoj? Saj je dobro za to noč. Trudna sva, zaspala bova. Saj sem dejal: Sobo na Canale Grande, če je mogoče.«

»Seveda, če je mogoče. Reči bi moral... reči bi moral drugače.«

»Toda, Ela,« se je zresnil mož. Čudna si, ne razumem te. Kako naj da sobo, če je nima...«

Ženi se je pogled pomračil, ustnice so zatrepetale in se povesele po strani.

Mladi zakonec se je prestrašil. Zaslutil je, kaj pomeni ta nagla sprememba njenega obraza. Zbodlo ga je v srce, bojazen mu je legla na živce. Stopil je do žene, del ji je roko na ramo in zvišal glas do najčistejše višine prijaznosti in ginjenosti.

»Ela, Ela, kaj ti je?«

Ta nagovor je tisto, kar se je vršilo v nji, pospešilo. Dela je roke na obraz in soprog je zagledal prvo zakonsko solzo v njenem očesu. Tega ne, le tega ne!

»Ela! Povej, kaj naj storim! Saj grem po drugo sobo. Saj vidim, da ta soba res ni zate...«

»Ne,« je jecljala žena v solzah, »ne pojdeš! Če prej nisi šel, zdaj ne pojdeš! Vsaj vem, koliko ti je do mene.«

To orožje je najhujše, kar jih ženske poznajo. Poleg tega je bilo v tem slučaju orožje še sveže, da je tolklo neusmiljeno po možu, ki je ječal pod njim, pod prvo težko preizkušnjo življenja.

»Grem, da, grem... Moraš dobiti drugo sobo. Ela, potolaži se!«

»Ne, ne greš... Ali me hočeš pustiti samo?«

Solze so ji močile lice in roke.

Mladi mož je bil obupan. Zgrabil se je za glavo. Tudi njega je zapeklo v očeh in zjokal bi se bil.

»Greva tedaj oba... Pojva. — Svoje stvari vzemiva s seboj...«

»Ne, ne, ne! Nikamor ne grem! Zdaj ne!« je jokala glasno in udarila z ного ob tla. »In poleg tega je na vratih številka trinajst...«

Soproj ni vedel reči ničesar več. Sklonil se je nad njo in jo je s plašno in trepetajočo roko božal po laseh.

Nato je zopet zajeceljal: »Povej mi, kaj naj naredim!«

Njegov glas je zvenel, kot da visi na niti teh besed njegovo življenje.

»Pusti me,« je dejala in nagnila glavo na posteljo. Njeno telo se je potresalo v sunkih, krčevito. »Da sem morala priti sem. Zakaj se nisva odpeljala domov! Zakaj se nisva odpeljala domov? Kako sem zelo nesrečna!...«

2.

Trda tema je zakrivala zemljo, ko sem se peljal z nočnim brzovlakom čez gornjeitalsko ravnino. Vlak se je ustavljal na glavnih postajah in oddajal redke potnike; vstopil je malokdo. Če sem pritisnil obraz na šipe, nisem mogel razločiti ni obrisov pokrajine; le redke luči, ki so bežale mimo, so mi pritrjevale v zavesti, da ne letimo v neskončno praznino. V kupeju drugega razreda je sedel poleg mene še mlad gospod, ki se je očitno pripeljal od daleč, in bliže doma ko je bil, nemirnejši je postajal. Neprestano je upiral pogled skozi steklena vrata. Zdaj pa zdaj je stopil na hodnik, da pogleda pozorneje, kot bi se bal, da ne zamudi postaje, na kateri mora izstopiti.

V Veroni sta vstopila še dva sopotnika. Sivolas major in črnolasa gospa, mnogo mlajša od njega, ki je prvi hip izdala, da je njegova žena. Pozdravila sta z vljudnim poklonom in sedla na nasprotno stran, gospod k oknu, gospa k vratom, da sta se udobneje naslonila.

Med njima je vladalo nežno razmerje. Z otroško uslužnostjo je slekel gospod svoji ženi plašč in jo poprosil za torbico.

»Daj, da jo denem v mrežo.«

»Ne še.«

»Prosim.«

Ko je sedel, mu je ponudila torbico: »Na.« Dvignil se je zopet in položil torbico na policično mrežo.

»Glej, da ne pozabiš nanjo.«

»Ne, dragica. — Ali hočeš iti sem k oknu. Pri vratih piha.«

»Ne. Tu je bolje.«

Nato sta bila tiho. Major je prekrizal roki na trebuhu in zrl v temo, ki se je zlivala vseokrog ko neprodurna; le iskre so jo rezale. Bil je že star, debeluhast, polnega obraza, kateremu je dajal okvir popolnoma belih skravžanih las posebno svežost, da se je zdel ko otrok. Gospa je naslonila glavo na zelenkast žamet in vsak hip zaprla oči ter zopet pogledala kot da se bori s spanjem. Njeno telo je bilo vitko, polt in male ozke roke skrbno negovane; njene črne oči so bile polne mladostnega ognja.

Čez nekaj minut je zaspala z rokami v naročju. Major je pogledal s čuječim očesom nanjo, nato skozi okno.

Bili smo vsi tihi. Le mladi gospod, ki se je vozil od daleč, se je zdajpazdaj dvignil in gledal v temo. Luči so zablisnile iz nje. Odprl je vrata, ki so v kolescih trudno zaškrtala, in stopil na hodnik. Gospa se je zgenila. Spala je trdno in se ni prebudila. Major se je napol dvignil in gledal nanjo, kot da čuva njen spanec.

Pomirjen je sedel. Čez par minut so se vrata odprla znova in zahreščala. Gospod je vstopil in pospravljaj svoje stvari. Major se je znova okrenil in gledal spečo ženo. Bal se je za njen spanec kot za plamenček edine vžigalice, ki ostane v noči in ga je treba obvarovati za vsako ceno. V bolesten izraz je nategnil poteze obraza, ko je spoznal, da se bodo vrata še tretjič odprla in zaprla. Gospoda je spremljal z očmi. Ko so vrata znova zdrčala na kolescih mimo ženinega obraza, ki je slonel na blazini, je pridržal sapo... Žena je soplja redkeje in se za spoznanje zgenila. Nato je začela sopsti normalno in je spala dalje.

Še par minut je gledal major nanjo. Ko je videl, da spi trdno, je prekrizal roki na trebuhu, naslonil glavo na žamet in zrl skozi okno.

Kolesa so tolkla ob tračnice, voz se je zibal. Počasi so se zaklopile oči tudi majorju, zaspal je. Oba sta dihala mirno, globoko, kot da sta v omami.

Na majhni postaji je letel vlak čez križišče, kolesa so tolkla, luči so bežale mimo

ko medli ognji. Gospa je zasopla globoko in odprla oči.

Pogledala je skozi šipe. Vlak je bežal s postaje, luči so gasnile druga za drugo. Ozrla se je na moža in na njegovo pokojno spanje. V snu je bil, zdel se je nežen.

Zrla ga je par minut, nato je zopet naslonila glavo. Le za hip. Dvignila se je zopet in motrila sivo glavo, ki je počivala, nagnjena k oknu.

Zakašljala je. Major se ni zganil. Težko in enakomerno so se mu dvigale prsi, skozi ustnice je v presledkih pihal sapo, da so se mu lica napihovala.

»Alberto!« ga je poklicala polglasno.

Ker se ni prebudil, je glas dvignila in se nagnila bliže: »Alberto!«

Major je spal dalje. Žena se je pomaknila bliže in segla z roko po njegovem rokavu:

»Alberto!«

Planil je iz spanja. Stresnil se je in odprl oči preplašen, ne vedoč, kaj se je zgodilo in kje se nahaja. Ko je razbral predmete okrog sebe in spoznal ženo, mu je dejala ta z nasmehom:

»Ali si spal?«

»Da. Oprosti! — Ali ti ne spiš?«

»Ne. — Ali nismo že tam?«

Vprl je zmedene, od spanca pijane oči skozi okno. »Še uro časa imamo.«

Zopet sta sedela tiho; gospod je gledal skozi okno, gospa je skušala zadremati. Vsak hip se je ozrl major nanjo in povpraševal z očmi, če so se njene trepalnice zaklopile, in se je boril s svojim spancem...

Hotel sem vprašati ženo: Čemu ste zbudili moža, ko je komaj zaspal dve minuti trudnega spanja? — Odgovorila bi bila: Čemu spi on, če jaz bedim. — Zato nisem vprašal.

Vlak pa je bežal v neskončno temo, še luči po planjavi so ugasnile, zdelo se mi je, da letimo v črno praznino — — —

3.

Bog je dober in nam je dal jesen, ki je lepša od pomladi. Brez otožnosti šumi listje pod nogami, ves zapad in pol neba se kaže v najčistejših barvah. Sree je čisto, telo postane prožno. Po vročih dneh in vzdušni lenobi se vzbudi ljubezen znova.

Po cesti, po kateri hodijo ljudje pri nas vedno po dva in dva, sta prišla starec in starka, zavila k reki in sedla v suho travo na visoki breg.

V mirnem zraku je solnce še toplo grelo, pomežiknila sta v svetlobo in starec je zinil prvi.

»Še je solnce, še je prijetno,« je dejal.

Starka je zgenila z udi, kot da potrjuje besede starca, ko čuti toplino v telesu, začela pa je drugo:

»Ali vidiš reko?«

»Vidim,« je dejal starec in ožil trepalnice, ki so mežikale.

»Tudi jaz jo vidim; ljudi ne vidim.«

»Saj ljudi ni,« je pripomnil starec.

»So,« je dejala starka. »Slišim jih. Po glasu so mladi ljudje, a ne otroci.«

Starec je pomislil, obrnil glavo in posluhnil. »Zdi se ti, da je tako; nikogar ni.«

»Star si postal,« je dejala žena. »Meni se je usločil hrbet, ti ne slišiš.«

Starec je odprl usta, premišljeval je; težko mu je del očitok o starosti. Spreminjal se je tako počasi in lezel v pozabljenost, da se ni mogel zavedeti svojih sprememb. Čez nekaj časa je dejal:

»Ali vidiš nasprotni breg?«

»Vidim.«

»Ali vidiš drevo ob cesti?«

»Saj ni drevo; saj je človek.«

Starec je gledal nekaj časa. Nazadnje je dejal:

»Če bi bil človek, bi se premaknil.«

Starka ni strnila oči od črnega predmeta na drugem bregu. »Saj se je premaknil na levo.«

»Če je človek, kdo naj bi bil?«

»Če je človek, ne more biti drugi, nego Nande. Njegova hiša in njegov travnik je tam.«

»Nande? Ali ni umrl?«

Starkine oči, ki so kazale živo vedrost duha, so se zagledale v daljo in potlej dejale, kot da so videle:

»Saj je res umrl.«

Nato sta molčala. Oba sta upirala poglede v tisto točko, ki se je zdela, da je človek ali drevo, in res je bilo videti, da se je premaknila nekoliko na levo. Pri tem so misli blodile kot roka v temi, ki išče predmetov na mizi. Starcu se je zgodilo kot invalidu, ki ga čez leta zapeče

stara rana. Obrnil je obraz do starke in dejal počasi:

»Ali... ali se spominjaš Nandeta?«

»Nandeta?« je starka merila starčevo misel. »Nandeta?« kot da se ne more spomniti, koga ima mož v mislih. »Saj je umrl,« je dejala.

»Seveda je umrl,« je dejal starec, ki je videl pred duševnimi očmi svojo mlado ženo in rdečeličnega Nandeta, ki ju je nekoč dobil v sobi, ko je prišel domov. Ona je v zadregi nekaj zajecljala, Nande se je smejal. To je bilo pred štiridesetimi leti. Nikoli je ni vprašal po tem, kaj je bilo med njima, niti ga ni več videl v svoji hiši, dasi mu je vselej trepetala roka, ko je prijemal za kljuko. Zdelo se je, da je stvar stokrat pozabljena in tisočkrat zapečaten. Ostal je le sluzav občutek, kot po nerodni pomoti, ki jo naredi človek nehote in osramoti sebe in druge. Nič ni, a se ob izbranih trenutkih zajeda v srce. Beseda, ki jo človek sliši mimogrede, katera ni bila njemu namenjena, pa jo naloži na svoje rame, dasi jo pobija in odvraca. Po letih pa se zgodi, da izve, da je bila ta beseda v resnici njemu namenjena.

Starčeva kri je bila mrtva; ljubosumnost je bila zbledela slika, le na njene medle obrise je še spominjalo srce. Neznana sila, ki mu je povzročala muke štirideset let, se je na starost prenesla, dasi zbledela, z vso težo na užaljen ponos moža, na negotovost zavesti, biti varan celih štirideset let... Zdaj je dejal mirno: »Ali se spominjaš, Ana, da je bil Nande nekoč pri tebi?...« Ana je pomislila. »Ne, Jakob,« je dejala. »Ne spominjam se več.«

Jakob je pogledal Ano v oči. Starec in starka, ki sta hodila že nekaj let brezčutna drug poleg drugega, sta v tem hipu zopet postala mož in žena.

Starka je naglo mežikala; kakor utrinki so se prikazovale zenice. Starec je iskal njen pogled in gledanje ga je delalo trudnega.

»Štirideset let je od tega,« je dejal starec. »Prišel sem iz mesta, vidva pa sta stala v sobi. Še zdaj vaju vidim...«

»Kaj sva govorila?«

»Ničesar nista vedela reči.«

»Morda je bilo res,« je dejala Ana, ki se ji je poostril pogled, čelo pa se ji je na-

bralo v gube. »Morda je res... Prišel je, da nama ponudi vino, če ga hočeva kupiti...«

»Tega mi tedaj nista povedala...«

»Ni mogoče!«

Za hip sta se gledala. Potem je starec obrnil pogled na reko, starka pa je mežikala v njegove poteze. Bile so vele, hladne, tudi oči niso izdajale ničesar.

Ko je starec premeril reko in nasprotni breg do točke, ki je bila vendarle drevo in ne človek, je dobil poguma dovolj, da je spregovoril.

»Danes nima pomena več... Vendarle...«

Ker bova kmalu umrla oba..., je dobro, da spregovoriš. Štirideset let mi ni bilo vseeno, a sem molčal; danes mi je vseeno in govorim...«

Starka je čakala, da spregovori še, ko ni dejal nič, je očitala ona.

»Kolikokrat sem ti dejala, da si čuden...«

»Danes mi lahko poveš. Da ali ne? Kaj je bilo z Nandetom?«

Kakor se je pred nekaj minutami vzbudila v starki žena, se je zdaj dvignila v nji ženska. Medel ostanek nje ženskosti je bil močan dovolj, da je vzbudil v nji plamenček sovraštva, ki se je izražal v besedi in v očeh.

»Kaj govoriš! Jaz bi ti bila povedala...«

Take vrste odgovor je zadnji člen verige, beseda se sama po sebi zapečati v grlu.

Dejala je še: »Saj ono tam ni Nande. Kaj bi govorila o tem!«

Tako je zaškrtal zadnji zapah in tajnost je bila neočita za vekomaj.

Starec ni dejal ničesar, dvignil se je. Podal je starki roko, oklenila se ga je in vstala.

Bila sta zopet isto kot poprej. Šla sta počasi po peščeni poti in nista spregovorila. Veter je pričel pihati in jima je zagrinjal bele lase na lica.

DALJA.

STANKO MAJCEN.

Stene so, ki jih mesec ne upa pobeliti: zive so in noč začudena pred njimi stoji.

Okno je, ki kliče ko ptič svoj črni u-hu u-hu, svoj beli klic.